

คำนำ

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชนนี้ เกิดขึ้นจากการศึกษาผลการปฏิบัติงานที่ดีเลิศของชุมชนที่จัดตั้งโดยกรุงเทพมหานครจำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดไชยทิศ เขตบางกอกน้อย ชุมชนกองขยะหนองแขม เขตหนองแขม ชุมชนบ้านพานถม เขตพระนครและชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ เขตคลองเตย ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง กันยายน 2552 ซึ่งมีการจัดกิจกรรมในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชนหลายรูปแบบ ทั้งด้านการคุ้มครองป้องกันและฟื้นฟูด้วยกิจกรรมหลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องทำให้เรียนรู้ถึงลักษณะสำคัญของของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดด้วยการรักษาพยาบาลทางการแพทย์แผนใหม่หรือการแพทย์แผนไทยหรือการหักดิบด้วยตนเองหรือพันโทษจำคุกด้วยคดียาเสพติด รวมทั้งขั้นตอนการดำเนินงานลักษณะของการจัดกิจกรรมหรือบริการต่างๆ ในโครงการที่ชุมชนจัดขึ้น

คณะทำงานจึงได้จัดทำเป็นคู่มือส่งเสริมการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน โดยปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสภาพปัญหาของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดไม่ให้กลับไปเสพซ้ำ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่เป็นภาระของสังคม และสามารถพึ่งตนเองได้

สุดท้ายนี้ คณะทำงานขอขอบพระคุณ คณะกรรมการชุมชนและแกนนำชุมชนนำร่องทั้ง 4 แห่ง ที่ได้ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการจัดทำคู่มือส่งเสริมการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน จนบรรลุผลสำเร็จลงด้วยดีในครั้งนี้

สำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน
กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
สารบัญ	ค
สารบัญแผนภาพ	จ
บทนำ	1
นิยามความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง	3
ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด	3
สิทธิ	3
การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ	3
สวัสดิภาพชุมชนและหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิภาพชุมชน	3
รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด	4
รูปแบบการฟื้นฟู	5
รูปแบบการคุ้มครองสิทธิ	6
รูปแบบการป้องกัน	7
ขั้นตอนการดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด	8
การศึกษาชุมชน	8
การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย	9
การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน	10
การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน	10
การวางแผนการจัดกิจกรรมหรือเขียนโครงการ	11
การดำเนินโครงการ	11
การติดตามประเมินผล	12
บทสรุป	13
ภาคผนวก	15
ภาคผนวก ก แบบฟอร์มที่ใช้ในการปฏิบัติงานของศูนย์คุ้มครองสวัสดิภาพชุมชนเขต	15
ภาคผนวก ข กรณีตัวอย่างรูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด	25

สารบัญภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 3-1	รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน	4
แผนภาพที่ 4-1	รูปแบบการวิเคราะห์ชุมชนแบบองค์รวม (SPECT Analysis Model)	9
แผนภาพที่ 5-1	ความเชื่อมโยงการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐและองค์กรภาค- ประชาชนในการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ- ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน	14

1. บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาเรื้อรังที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนผู้เป็นอนาคตของชาติ การติดยาเสพติดทำให้บุคคลนั้นเสื่อมสมรรถภาพขาดความรู้ความสามารถในการดูแลตนเอง กลายเป็นภาระของครอบครัวและสังคมรัฐบาลทุกสมัยมีนโยบายจัดการกับปัญหาเสพติดอย่างแข็งกร้าวตลอดทศวรรษที่ผ่านมาแต่ไม่เป็นผลสำเร็จอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพราะเหตุปัจจัยของปัญหาเสพติดยากแก่การป้องกันและปราบปราม อย่างไรก็ตามรัฐบาลปัจจุบันฯ นายกรัฐมนตรี(นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2551 มีนโยบายในการป้องกันและปราบปรามโดยใช้ “ยุทธศาสตร์ 5 รั้ว” โดยกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ 5 รั้วป้องกัน 7 โครงการหลัก กำหนดระยะเวลาการปฏิบัติการตามโครงการเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน - 30 กันยายน 2552 รวม 6 เดือน ระยะที่ 2 ปฏิบัติต่อเนื่องในปี 2553 (<http://www.nccd.go.th>, 23/11/2009) ได้มอบนโยบายให้แก่ผู้บริหารของหน่วยงานต่างๆ ทั้ง ภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2552 ให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์หลัก คือ “ลดปัญหาเสพติดทั่วประเทศ ขจัดความเดือดร้อนประชาชน” โดยใช้ “ยุทธศาสตร์ 5 รั้ว” ประกอบด้วย

1. รั้วชายแดน คือ การสร้างกิจกรรม ภาระงานการทำงานตามมาตรการ เสริมความเข้มแข็งป้องกันการลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดน
2. รั้วชุมชน คือ การสร้างกิจกรรม ภาระงานการทำงานทุกมาตรการ เสริมความเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติดในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
3. รั้วสังคม คือ การสร้างกิจกรรม ภาระงานการทำงาน จัดระเบียบสังคมแบบบูรณาการ ขจัดปัจจัยเสี่ยงที่เป็นเงื่อนไขทางลบ เสริมสร้างปัจจัยทางบวกที่ส่งผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาเสพติด
4. รั้วโรงเรียน คือ การสร้างกิจกรรม ภาระงานการทำงาน เสริมความเข้มแข็งในโรงเรียน สถานศึกษาและให้เยาวชนรุ่นใหม่มีภูมิคุ้มกันต่อต้านยาเสพติด
5. รั้วครอบครัว คือ การสร้างกิจกรรม ภาระงานการทำงานเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว ให้มีภูมิคุ้มกันด้านยาเสพติดมากขึ้น

ทั้งนี้ โดยให้มีโครงการที่สำคัญ 7 โครงการ ได้แก่

- 1) โครงการสกัดกั้นการนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดน
- 2) โครงการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาสังคมป้องกันยาเสพติด
- 3) โครงการการจัดระเบียบสังคมแบบบูรณาการ
- 4) โครงการโรงเรียนป้องกันยาเสพติด
- 5) โครงการครอบครัวสีขาว ครอบครัวเข้มแข็ง

- 6) โครงการปราบปรามยาเสพติดร้ายสำคัญและลดความเดือดร้อนของประชาชน
- 7) โครงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้เสพยาเสพติดแบบบูรณาการ

สำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการสร้างสวัสดิภาพของชุมชนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานตามวิสัยทัศน์ พันธกิจนโยบายและวัตถุประสงค์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ อีกทั้งกระทรวงการพัฒนาสังคม ต้องตอบสนองนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นปัญหาบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศโดยทำลายสุขภาพของคนไทยที่ติดยาเสพติดรัฐบาลได้ทำการป้องกันปราบปรามปัญหา ยาเสพติดด้วยยุทธศาสตร์ 5 รั่ว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นองค์ ภาครัฐมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของสังคมและชุมชน จึงจำเป็นต้องนำยุทธศาสตร์ 5 รั่วไปปรับใช้ในทางปฏิบัติและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบด้วย

นอกจากนี้ สำนักคุ้มครองสวัสดิภาพชุมชนตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานตาม กฎหมายที่เกี่ยวข้องเช่น พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 จึงเห็นว่าการคุ้มครอง พิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดไม่ให้เกิดกลับไปเสพยาซ้ำเป็นหน้าที่รับผิดชอบที่พึงกระทำเพื่อ เสริมสร้างสวัสดิภาพสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้มีความเข้มแข็งและ มั่นคง ด้วยประชาชนมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจและสังคมจึงได้ทำการศึกษาการ ปฏิบัติงานของชุมชนที่มีการปฏิบัติงานที่ดีเลิศ (Best practice) เพื่อถอดเป็นบทเรียนรู้และ เผยแพร่ให้ชุมชนอื่นหรือผู้สนใจไปปรับใช้ในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดใน ชุมชนไม่ให้เกิดกลับไปเสพยาซ้ำอีก

ในคู่มือส่งเสริมการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน ได้กล่าวถึง การนิยามความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประเภทของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด สิทธิและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ สวัสดิภาพชุมชนและการจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิภาพชุมชน รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดการจัดทำแผนกลยุทธ์การคุ้มครองพิทักษ์ สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด และขั้นตอนดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัด ยาเสพติด ตั้งแต่ การศึกษาชุมชนการคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อกำหนด ประเด็นปัญหาของชุมชน การวางแผนการจัดกิจกรรมหรือเขียนโครงการ การดำเนินโครงการ และ การติดตามผล รวมทั้ง กรณีตัวอย่างในการดำเนินงานของชุมชนนำร่อง ทั้ง 4 แห่งและรายชื่อ ชุมชน 12 ชุมชนในกรุงเทพมหานครที่ประสงค์จะนำรูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการ บำบัดยาเสพติดไปประยุกต์ใช้ เพื่อจะได้ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทยให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข และเกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ดังจะได้อธิบายในตอนต่อไป

2. นิยามความหมายของคำที่เกี่ยวข้อง

2.1 ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด หมายถึง ผู้เคยติดยาเสพติดที่ผิดกฎหมายแต่เลิกเสพยาติดด้วยการรักษาพยาบาลในรูปแบบต่างๆ และกลับมาอยู่กับครอบครัวในชุมชน แบ่งได้ 3 ประเภท

2.1.1 ผู้ผ่านการบำบัดรักษาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน/ การแพทย์แผนไทย

2.1.2 ผู้ผ่านการบำบัดรักษาด้วยการหักดิบ

2.1.3 ผู้ผ่านการบำบัดจากการพันโทษจำคุกคดียาเสพติด

2.2 สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมของบุคคลที่สังคมกำหนดให้มีขึ้นตามกฎหมาย โดยมีแนวคิดมาจากสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย สิทธิทางสังคม สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิประชาชน สิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิชุมชน เป็นต้น

2.3 การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ หมายถึง การที่บุคคลมีสิทธิตามกฎหมายและสามารถเข้าถึงสิทธินั้นด้วยการรับบริการต่างๆ ตามสิทธิของบุคคลหรือชุมชนตามที่มีกฎหมายบัญญัติให้ไว้ เช่น

- สิทธิต่อชีวิต
- สิทธิได้รับบริการการศึกษาภาคบังคับ
- สิทธิความปลอดภัยของบุคคล
- สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น
- สิทธิการมีงานทำ
- สิทธิการแสวงหาและได้รับการลี้ภัยในประเทศอื่น

(ที่มา UN, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, 1948)

2.4 สวัสดิภาพชุมชน หมายถึง การที่ชาวชุมชนจัดกิจกรรมหรือบริการหรือโครงการต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข โดยสอดคล้องกับหลักการจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิภาพชุมชน คือต้องจัดกิจกรรมตามความต้องการของชุมชนและเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้แก่ ร่วมคิด ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตาม/ตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ คำนึงถึงความถูกต้อง ทั้งถึงและเป็นธรรม เคารพในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชน มุ่งเน้นการช่วยตนเองและพึ่งตนเอง การจัดกิจกรรมเพื่อสวัสดิภาพของชุมชน จัดได้สำหรับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

แบ่งออกเป็นประเภทกิจกรรมด้านต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ด้านการศึกษา

2.4.2 สุขภาพอนามัย

2.4.3 ที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

2.4.4 การพักผ่อนหย่อนใจ

2.4.5 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

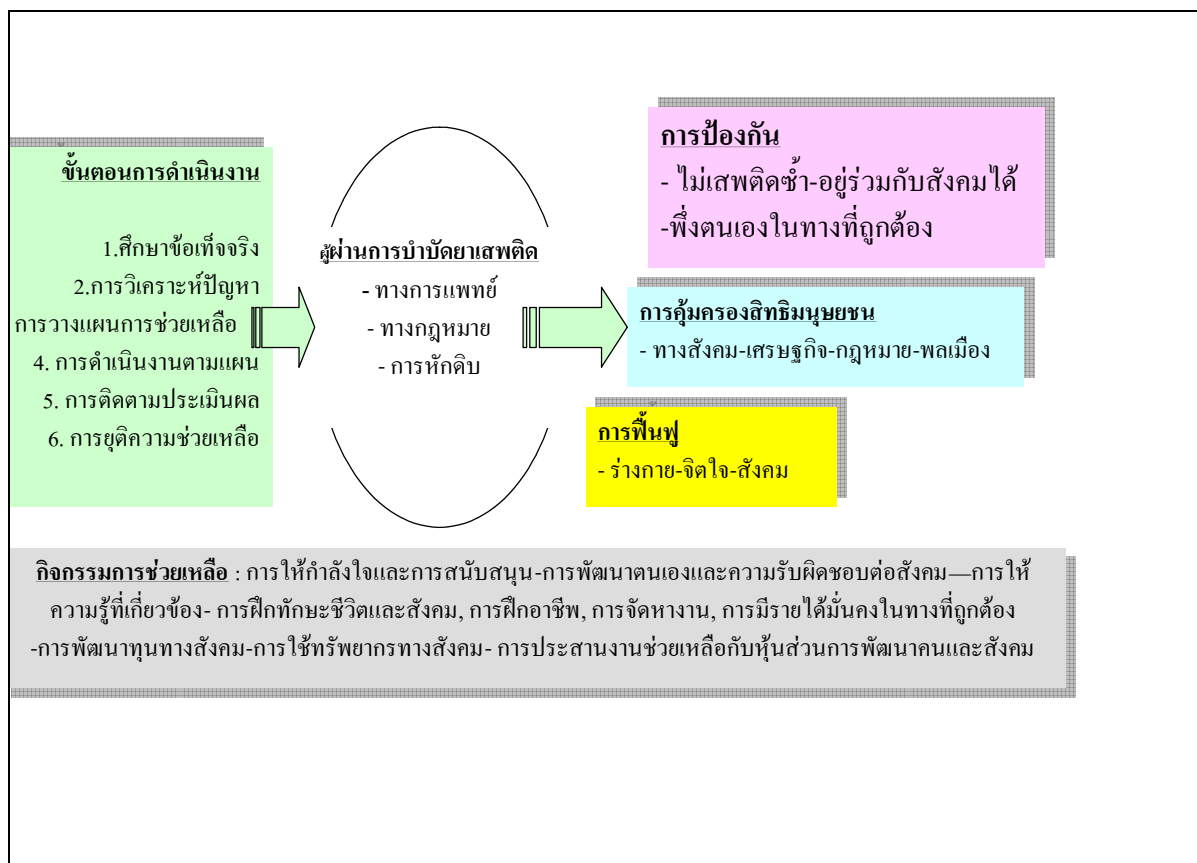
2.4.6 ความเป็นธรรม

2.4.7 บริการอื่นๆ ที่จำเป็น

3. รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดของชุมชนกรุงเทพมหานครนำร่องที่มีผลการปฏิบัติงานดีเลิศ (Best Practice) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดทั้งในรูปแบบของการฟื้นฟู รูปแบบการคุ้มครอง และรูปแบบการป้องกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ผ่านการบำบัดที่เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนได้เกิดสำนึกกลับตนเป็นคนดีไม่กลับไปเสพซ้ำด้วยเหตุที่สังคมให้อภัยและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

การประยุกต์ใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชนแต่ละรูปแบบ มีปัจจัยสำคัญในการพิจารณาเลือกใช้เพื่อความเหมาะสมได้แก่ บริบทของชุมชน สภาพปัญหาความต้องการของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด สภาพครอบครัวของผู้ผ่านการบำบัดฯ ความเข้มแข็งของชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน หรือแกนนำชุมชน ในความรอบรู้ และรู้เท่าทันต่อการจัดกิจกรรมตามรูปแบบต่างๆอย่างถูกต้อง เหมาะสม ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 -1

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน

จากแผนภาพข้างบนนี้ แสดงถึงภาพรวมของรูปแบบการคุ้มครองผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด เป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดแบ่งเป็น 3 ลักษณะของการบำบัดยาเสพติด ได้แก่

- 1) ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน หรือ การแพทย์แผนไทย
- 2) ผู้ผ่านการบำบัดด้วยตนเองโดยการหักดิบ
- 3) ผู้พ้นโทษจำคุกด้วยคดียาเสพติด (ถูกบังคับบำบัด)

แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้ผ่านการบำบัดแบบใดโอกาสที่จะกลับไปเสพซ้ำมีสูงมากหากบุคคลนั้นขาดภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดี คือ มีจิตใจที่เข้มแข็ง สามารถปฏิเสธการเสพยาเสพติดซ้ำเนื่องจากเพื่อนชวน, การประสบความสำเร็จและเลือกทางออกที่ดี, ถูกบังคับจากผู้มีอิทธิพลในขบวนการยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้น คณะกรรมการชุมชน มีหน้าที่เป็นหูเป็นตาและช่วยเหลือราชการในการดูแล บำบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชน จำเป็นต้องมีความรู้ รอบรู้ และรู้เท่าทันปัญหา อีกทั้งต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มุ่งหวังประโยชน์ส่วนตน

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน แบ่งออกเป็น 3 แบบดังนี้

1. รูปแบบการฟื้นฟู หมายถึง การประกอบกิจกรรมที่ปรับปรุงสภาพร่างกาย จิตใจ และสังคม ของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดให้กลับคืนสู่สภาวะเป็นปกติ

1.1 ประเภทของการฟื้นฟูผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

1.1.1 ด้านร่างกาย ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด มักซบเซา ผิวน้ำเหลือง เขาควรได้รับการดูแลให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคแทรกซ้อนต่างๆ เช่น กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอมีการออกกำลังกาย การเล่นกีฬาการอบสมุนไพร เป็นต้น

1.1.2 ด้านจิตใจ ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด ยังมีสภาพจิตใจที่อ่อนแอ หวั่นไหวง่าย จึงควรได้รับการให้อภัยจากครอบครัว เพื่อน ชุมชน โรงเรียน โดยไม่กล่าวร้ายถึงความผิดพลาดในอดีต แต่ควรให้กำลังใจให้เขาได้เริ่มคิดและกระทำในสิ่งดี ๆ ที่ถูกต้องและสังคมยอมรับได้ เช่น การกลับไปเรียนหนังสือ การประกอบอาชีพสุจริต การทำหน้าที่ พ่อ แม่ ลูก ที่ดีตามครรลองของสังคม แต่ถ้ายังคงประสบปัญหาเดิมซ้ำก็ควรได้รับการปรึกษาผู้รู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนให้คำแนะนำ

1.1.3 ด้านสังคม ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด ควรได้รับการยอมรับและให้อภัยจากสถาบันสังคมต่างๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน วัด มัสยิด คริสต์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ผ่านขอเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมเหล่านั้นซึ่งต้องไม่ตอกย้ำถึงการติดยาเสพติด เพราะการติดยาเสพติดเป็นการแก้ปัญหาทางสังคมในทางที่ผิดของบุคคลซึ่งไม่รู้จักวิธีแก้ปัญหาในทางที่ถูกต้องจึงเสพยาเสพติดเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาและสร้างจินตนาการหลีกเลี่ยงหนีออกจากโลกแห่งความเป็นจริง

อย่างไรก็ตาม เราเชื่อว่าบุคคลเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของสังคมเขาควรได้รับความช่วยเหลือให้สามารถพัฒนาตนเองและทำคุณประโยชน์ให้แก่ ครอบครัว ชุมชน สังคมประเทศชาติได้

1.2 เทคนิคในการใช้รูปแบบฟื้นฟูผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด อาทิ

1.2.1 การวิเคราะห์สภาพปัญหาของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพทางร่างกาย จิตใจ และ สังคม ที่มีผลเชื่อมโยงถึงกัน

1.2.2 การเลือกจัดกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด อาทิ

- การสังเกตพฤติกรรมของผู้ผ่านฯ
- การแสดงความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้ผ่านฯ
- การให้คำปรึกษาแนะนำในสิ่งที่เขาไม่รู้สึกลังเลสบายใจ
- การติดต่อประสานงาน
- การส่งต่อผู้ผ่านการบำบัดฯไปรับบริการโดยตรงจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น นักสังคมสงเคราะห์ จิตแพทย์ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น

2. รูปแบบการคุ้มครองสิทธิ หมายถึง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดซึ่งยังคงดำรงสิทธิประชาชนตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้แก่ ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับบริการสังคมต่างๆ เช่น บริการการศึกษา บริการสาธารณสุข บริการสวัสดิการสังคม บริการจัดหางาน บริการที่อยู่อาศัย และอื่นๆ ที่ไม่ได้มีข้อยกเว้นตามกฎหมายอื่น ผู้ผ่านการบำบัดฯ จึงควรได้รับรู้สิทธิและหน้าที่ของตนตามกฎหมาย เช่น สิทธิเด็กและเยาวชนในการได้รับการศึกษา ภาคบังคับ สิทธิผู้สูงอายุและคนพิการที่จะได้รับค่าครองชีพ สิทธิของชุมชนในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.1 เทคนิคในการใช้รูปแบบการคุ้มครองสิทธิ ได้แก่

2.1.1 การวิเคราะห์ปัญหาของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดและพบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือ การถูกกลั่นแกล้ง หรือละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง

2.1.2 การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องสิทธิมนุษยชนด้วยตนเองจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องหรือปรึกษาผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญในกรณีนั้น เพื่อแจ้งให้ผู้ผ่านการบำบัดฯ ทราบและเรียกร้องสิทธิ เช่น การยื่นคำร้องขอรับสิทธินั้นต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดต่อประสานงาน การเจรจาต่อรองกับบุคคลหรือหน่วยงานที่ถือครองสิทธิ เช่น การรับบุคคลเข้าทำงาน ในองค์กรภาครัฐหรือเอกชน เป็นต้น

2.2 การจัดกิจกรรมในรูปแบบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กฎหมายเป็นสิ่งบุคคลจะปฏิบัติไม่รู้ไม่ได้ แต่ระบบของการสื่อสารให้ประชาชนทุกระดับได้รับรู้อาจไม่ทั่วถึง จำเป็นที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบต้องเผยแพร่ให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องได้รับรู้และนำมาปฏิบัติ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบเกี่ยวกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม-การคุ้มครองเด็ก-ผู้สูงอายุ - คนพิการ, กระทรวงแรงงาน ดูแลรับผิดชอบด้านการจัดหางาน- การพัฒนาฝีมือแรงงาน- การคุ้มครองสวัสดิการแรงงาน สำนักงานประกันสังคม ดูแลเรื่องประโยชน์ทดแทนที่ลูกจ้างหรือผู้ทำประกันควรได้รับ, สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ ดูแลเรื่อง การประกันสุขภาพด้วยการทำบัตรของรักษาทุกโรคสำหรับประชาชน เป็นต้น เหล่านี้ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานชุมชน คณะกรรมการชุมชน หรือแกนนำชุมชนควรมีความรู้ความเข้าใจ สามารถถ่ายทอดให้กลุ่มเป้าหมายได้รู้และเข้าถึงสิทธิที่ตนควรได้รับ

กิจกรรมด้านการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดได้แก่

- การให้ความรู้เรื่องสิทธิประชาชนที่พึงได้รับในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะได้รับการศึกษา สิทธิได้รับบริการที่อยู่อาศัย สิทธิได้รับเงินช่วยเหลือค่าครองชีพ เป็นต้น
- การให้คำแนะนำ ปรีกษา ในแนวทางได้รับบริการตามสิทธิของประชาชน
- การติดต่อประสานงาน หรือการขอรับบริการทางกฎหมายจากทนายความ หรืออัยการเพื่อเรียกร้องสิทธิที่พึงได้รับ
- การเจรจาต่อรองกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน ในการให้ความช่วยเหลือในส่วนที่ช่วยให้ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดสามารถจัดการกับปัญหาของตนในแนวทางที่ถูกต้องเป็นต้น

3. รูปแบบการป้องกัน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปลุกจิตสำนึกของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดและชาวชุมชน ให้เรียนรู้เท่าทันพิษภัยของปัญหาเสพติด และผลกระทบต่อนตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมประเทศชาติโดยรวม

3.1 เทคนิคในการใช้รูปแบบการป้องกัน ได้แก่ การจัดกลุ่มบุคคลทำหน้าที่เฝ้าระวังปัญหาในชุมชน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างครอบครัวและชุมชนสัมพันธ์ การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนในชุมชนด้านการเงิน การศึกษา อาชีพ การรักษาพยาบาล เป็นต้น

3.2 การจัดกิจกรรมในรูปแบบการป้องกัน การป้องกันย่อมดีกว่าการแก้ไข เป็นการควบคุมความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นจากการเสพติด ถ้าเราสามารถนำภาพลักษณ์มาให้เขาได้เรียนรู้ไว้ก่อน เท่ากับเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันภัยและป้องกันไม่ให้คนไปเสพยาเสพติดและรู้จักหาวิธีการแก้ไข ปัญหาเดือดร้อนของตนเองและครอบครัวด้วยทางเลือกการแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่น ๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมในรูปแบบของการป้องกัน

ยกตัวอย่างเช่น

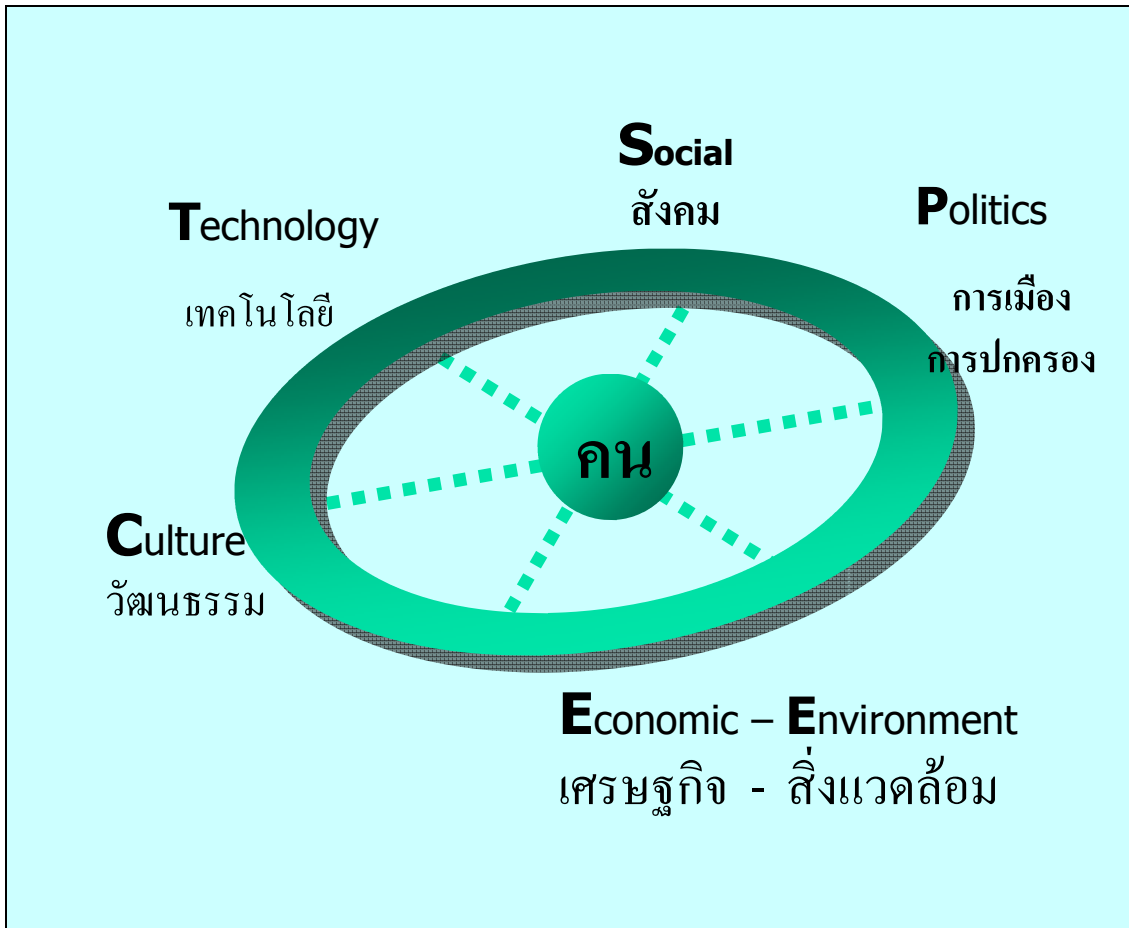
- การฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้ ความรอบรู้ และรู้เท่าทันถึงพิษภัยของยาเสพติดที่มีผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม
  - การจัดค่ายเรียนรู้และฝึกทักษะชีวิตและสังคม เป็นการอบรมให้คนเข้าใจชีวิต การกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
  - ค่ายปฏิบัติธรรม เพื่อใช้หลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
  - ค่ายเด็ก เยาวชน และครอบครัวสัมพันธ์ เรียนรู้และเข้าใจกันผ่านกิจกรรมต่างๆ
- ฯลฯ

4. ขั้นตอนการดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน เป็นขั้นตอนที่ลงมือปฏิบัติงานตามแผนกลยุทธ์ฯ ที่จัดทำไว้และโดยเฉพาะที่เขียนไว้ในโครงการกิจกรรมตามรูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน ในที่นี้จะขอขยายความละเอียดถึงการดำเนินโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชนอย่างยั่งยืน ฟังปฏิบัติดังนี้

1. การศึกษาชุมชน

คณะกรรมการชุมชนหรือแกนนำชุมชน ควรได้ทำการศึกษาชุมชน เพื่อทราบสภาพของชุมชนทั้งหมด รวมถึงสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนและร่วมกันกับชาวชุมชน โดยจัดเวทีชาวบ้าน วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามชุมชนโดยเฉพาะปัญหายาเสพติด แนวการศึกษาชุมชนโดยใช้ “รูปแบบการวิเคราะห์ชุมชนแบบองค์รวม” (SPECT Analysis Model) ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลใน 6 ด้านได้แก่ ด้านสังคม — การเมืองการปกครอง- เศรษฐกิจ — สิ่งแวดล้อม — วัฒนธรรม-เทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนหรือสังคม มิติใดที่มีอิทธิพลต่อคนในชุมชนมากที่สุด ก็นำมาพิจารณาจัดทำโครงการกิจกรรมเพื่อชุมชนต่อไป

แผนภาพที่ 4-1
รูปแบบการวิเคราะห์ชุมชนแบบองค์รวม
(SPECT Analysis Model)

2. การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย

ในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน ควรเลือกชุมชนที่มีผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดอาศัยอยู่อย่างน้อย 1- 2 คน โดยไม่แยกประเภทว่าเป็นผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดแบบใด สมัครงใจหรือบังคับ โดยการรักษาพยาบาล หรือ หักดิบด้วยตนเอง หรือพันโทษผู้ผ่านการบำบัดฯ คือเป้าหมายสำคัญ ที่เราต้องการให้เขากลับตนเป็นคนดีอย่างยั่งยืนโดยใช้กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นสื่อหรือเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงต้องทำประวัติผู้ผ่านการบำบัดฯ เหล่านั้นไว้ตั้งแต่เริ่มต้น โดยใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ผู้ผ่านการบำบัด หรือครอบครัว หรือเพื่อนบ้านผู้ใกล้ชิด เป็นต้น (ดูแบบ สคส. 2)

3. การจัดเวทีชาวบ้านเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชน

การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ชาวชุมชนยอมรับและให้ภัยผู้ผ่านการบำบัดฯ ได้กลับมาใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างเป็นปกติ เทคนิคในการจัดเวทีชาวบ้าน ได้แก่

- 3.1 เชิญชาวบ้านมาประชุมในวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด โดยจะเชิญเป็นจดหมายเชิญหรือการบอกกล่าวด้วยวาจาแล้วแต่ความเหมาะสม
- 3.2 การอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้าประชุม เช่น การจัดที่นั่งประชุมเป็นรูปวงกลม หันหน้าเข้าหากัน
- 3.3 กำหนดประเด็นสนทนาเป็นหัวข้อใหญ่แพร่และหัวข้อย่อยที่สอดคล้องกัน
- 3.4 กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีชาวบ้านแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นการสนทนา
- 3.5 แก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเวทีชาวบ้านโดยให้พูดตรงต่อประธานในเวทีและให้ผู้เข้าร่วมเวทีชาวบ้านแสดงความคิดเห็นให้ตรงกับประเด็นการสนทนา
- 3.6 สรุปผลการจัดเวทีชาวบ้านและนำไปปฏิบัติรวมทั้งเผยแพร่ให้ทราบกันอย่างทั่วถึงทั้งชุมชน

4. การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน

ในการจัดเวทีชาวบ้านอาจพบว่าชาวชุมชนนำเสนอปัญหาของชุมชนหลายด้าน คณะกรรมการชุมชนหรือแกนนำชุมชน ควรจัดลำดับความสำคัญของปัญหาตามสภาพความรุนแรงและเร่งด่วน ปัญหาที่มีความรุนแรงเร่งด่วนมากให้พิจารณาจัดทำโครงการช่วยเหลือก่อนและรองลงไปตามลำดับ โดยใช้เทคนิควิธีการประเมินปัญหาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal หรือ PRA) คือ การให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นบ้างในชุมชน ปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อใครมากน้อยเพียงใด โดยการให้ตัวเลขว่าควรเป็นเท่าใดจากคะแนนเต็ม ปัญหาใดที่ได้คะแนนสูงสุดหมายถึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและรุนแรงที่สุด และอภิปรายต่อไปว่าควรบริหารจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร โดยพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดทำโครงการกิจกรรมต่างๆ โดยใช้ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากร ทุนมนุษย์ ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นลำดับแรกในแบบของการช่วยตนเอง เพราะชุมชนสามารถลงมือได้ทันที เว้นแต่กิจกรรมนั้นเกินขีดความสามารถของชุมชน จึงต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน

อย่างไรก็ตาม ประเด็นปัญหาเสพติดเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและเร่งด่วนเพราะส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนอย่างร้ายแรง เมื่อพบว่าในชุมชนมีผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดกลับเข้ามาอยู่อาศัย ชุมชนควรให้ความสนใจในฐานะเขาเป็นประชาชนคนหนึ่งและใช้ประโยชน์เขาควร

ในฐานะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่ผ่านการบำบัดและต้องการกลับตนเป็นคนดี ชุมชนจึงควรให้โอกาสและอภัยให้เขามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเล่าถึงประสบการณ์การติดยาเสพติดที่ทำลายอนาคตของตนเอง การร่วมงานบุญประเพณี การพัฒนาชุมชน การฝึกอาชีพ เสริมรายได้ เป็นต้น

5. การวางแผนงานจัดกิจกรรมหรือเขียนโครงการ

เมื่อชุมชนตัดสินใจได้แล้วว่าจะทำกิจกรรมอะไร ก็ลงมือบันทึกไว้หรือเขียนโครงการกิจกรรมโดยลงรายละเอียดให้ชัดเจน ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว แต่โดยรวมก็จะเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านวิธีการจัดกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกระจายให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม รวมทั้งผู้ผ่านการบำบัดฯ การจัดทำงบประมาณดำเนินงาน การบริหารวัสดุอุปกรณ์ ที่มีอยู่หรือที่จัดหาใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและโดยประหยัดรวมทั้งการติดตามประเมินผลทุกขั้นตอนเพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและสรุปในตอนท้ายว่างานประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่อย่างไร มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอย่างไร รายละเอียดของโครงการประกอบด้วย หัวข้อสำคัญดังนี้

- 5.1 ชื่อโครงการ
- 5.2 ผู้รับผิดชอบโครงการ
- 5.3 หลักการและเหตุผล
- 5.4 วัตถุประสงค์
- 5.5 วิธีการดำเนินงาน
- 5.6 แผนงานการจัดกิจกรรม
- 5.7 ระยะเวลา
- 5.8 สถานที่
- 5.9 งบประมาณ
- 5.10 ผลที่คาดว่าจะได้รับ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ
- 5.11 ปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข

6. การดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการ เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนได้บ้างถ้ามีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นแต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วมของคณะทำงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อลดความขัดแย้งในการดำเนินงาน ยึดหลักความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายและตัดสินใจบนพื้นฐานของความเห็นพ้องต้องกันทุกฝ่าย จึงจะทำให้งานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์

- 6.1 การบริหารโครงการ - พิจารณาจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ
- 6.2 การมอบหมายงาน - มอบภารกิจหน้าที่ให้กับคณะกรรมการ/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะตรงตามภารกิจนั้นๆ
- 6.3 การอำนวยความสะดวก—ดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นระหว่างดำเนินงาน
- 6.4 การควบคุมงาน—ตรวจสอบความถูกต้องในการจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ให้มีความถูกต้อง โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เช่น การจัดทำระเบียบการเบิกจ่ายเงิน และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ในการดำเนินโครงการควรให้ผู้เข้าร่วมโครงการแสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการเพื่อทราบประวัติและความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งการลงชื่อในแบบใบสมัครของผู้เข้าร่วมโครงการ (สคส. 3) แบบการเข้าร่วมโครงการ (สคส.4) ตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งจะนำไปใช้ประโยชน์ในการประเมินผลโครงการ โดยเปรียบเทียบกับผลการประเมินโครงการเมื่อสิ้นสุดโครงการ ส่วนต่างที่พบแสดงถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคเพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป

7. การติดตามประเมินผล

ดำเนินการติดตามประเมินผลทั้งหมด แบ่งเป็น 3 ระยะ คือการประเมินผลก่อน-ระหว่าง-หลังการดำเนินโครงการ เพื่อทราบความเคลื่อนไหวของโครงการและสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ โดยใช้เทคนิควิธีประเมินได้หลายลักษณะ ได้แก่

7.1 การประเมินผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดโดยใช้ แบบใบสมัครของผู้เข้าร่วมโครงการ (สคส.3) แบ่งออกเป็น 2 ครั้ง คือ

- ครั้งที่ 1) ก่อนเริ่มโครงการเพื่อทราบประวัติและความต้องการของผู้เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
- ครั้งที่ 2) หลังการเข้าร่วมโครงการในแต่ละครั้ง โดยใช้การสังเกตและอธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของ ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดที่เข้าร่วมโครงการ

7.2 การประเมินผลรวมของโครงการกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยใช้แบบประเมินผลผู้เข้าร่วมโครงการที่จัดขึ้น (สคส. 5) ซึ่งออกแบบไว้อย่างกว้างๆ ผู้จัดโครงการอาจปรับปรุงแบบประเมินผู้เข้าร่วมโครงการ โดยสร้างแบบสอบถามขึ้นมาใหม่ให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของโครงการที่จัดขึ้น

7.3 การจัดเวทีสนทนากลุ่มแบบมีประเด็นสนทนาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

7.4 สรุปผลการดำเนินงานว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร และมีข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขอย่างไร

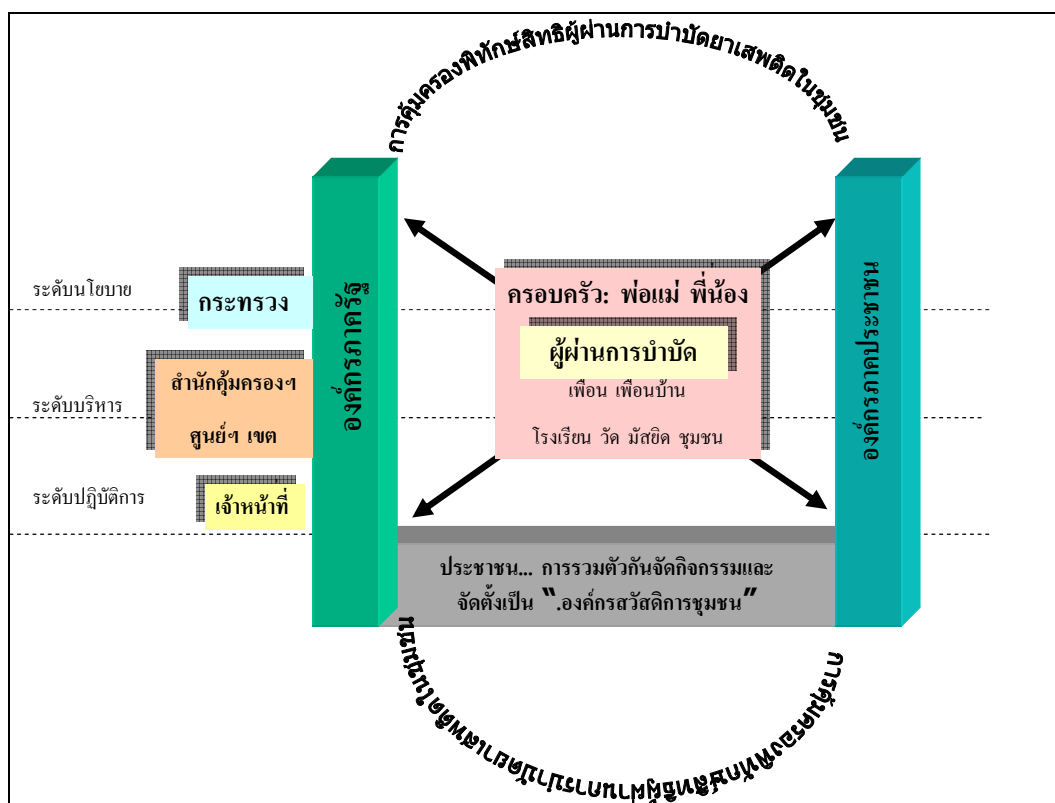
โดยสรุปกระบวนการดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด ทำให้เราสามารถทำงานแบบมีหลักการและเหตุผล ทำงานเป็นลำดับขั้นตอน กล่าวคือ เริ่มจากการศึกษาชุมชน คัดเลือกชุมชนเป้าหมายที่มีผู้ผ่านการบำบัดอาศัยอยู่ ทำความเข้าใจกับชาวชุมชนในการเปิดโอกาสให้ผู้ผ่านการบำบัดเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน หรือ ร่วมจัดกิจกรรมคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัด ในชุมชน โดยให้ผู้ผ่านการบำบัดมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ โดยไม่ถูกกีดกันซึ่งจะเป็นการซ้ำเติมและผลักดันให้เขากลับไปเสพซ้ำ อันจะส่งผลกระทบต่อชุมชนวนเวียนเป็นวัฏจักรอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

5. บทสรุป

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชนกรุงเทพมหานครที่จัดทำขึ้นในครั้งนี้ เป็นผลมาจากการศึกษาในการปฏิบัติจริงของชุมชนกรุงเทพมหานครนำร่อง 4 แห่งที่มีผลการปฏิบัติงานดีเลิศในการดำเนินงานป้องกันปัญหาเสพติดในชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดไชยทิศ เขตบางกอกน้อย ชุมชนกองขยะหนองแขม เขตหนองแขม ชุมชนตรอกบ้านพานถม เขตพระนคร และชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ เขตคลองเตย ซึ่งเป็นเรื่องไม่่ง่ายนักสำหรับชุมชนอื่นที่จะปฏิบัติตามแบบอย่าง เนื่องจากมีความแตกต่างกันในบริบทของชุมชน สภาพแวดล้อมและสภาพของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด แต่ถ้าหากผู้ปฏิบัติงานกับชุมชนมีความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานอย่างมีหลักคิด หลักปฏิบัติแบบมีอาชีพแล้วย่อมมองเห็นแนวทางสู่ความสำเร็จได้ไม่ยากนัก

ในแผนภาพที่ 5-1 ท้ายนี้ แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐและองค์กรภาคประชาชนในการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน จะเห็นได้ว่า ในองค์กรภาครัฐแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ระดับบริหาร และระดับปฏิบัติการ เช่นเดียวกับองค์กรภาคประชาชน องค์กรทั้งสองฝ่ายมีอุดมการณ์เดียวกันในการช่วยเหลือให้ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดไม่กลับไปเสพซ้ำ และประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคม ในการนี้ย่อมได้รับความร่วมมือกับกลุ่มบุคคลใกล้ชิดตั้งแต่ ในสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนาและชุมชน จะต้องดูแลเอาใจใส่ ผู้ผ่านการบำบัดในฐานะที่เขาเป็น “คนใน” ของชุมชน จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคนในชุมชน ที่จะดูแลเอาใจใส่ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการชุมชน แกนนำชุมชน หรือ แกนนำองค์กรประชาชน ต่างๆ ควรได้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดด้วยรูปแบบการฟื้นฟู การคุ้มครองสิทธิ หรือการป้องกันตามความเหมาะสม โดยที่องค์ภาครัฐมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานขององค์ภาคประชาชนที่เข้ามาช่วยเหลือ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน โดยจัดกิจกรรมโครงการต่างๆ ซึ่งหากองค์กรประชาชนเหล่านั้น จำเป็นต้องใช้งบประมาณ ดำเนินการ การรวมตัวและขอรับรองเป็นองค์กรสวัสดิการชุมชน ตาม พ.ร.บ.ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2550 ก็สามารถยื่นเสนอโครงการขอรับเงินอุดหนุนได้ ซึ่งจะช่วยให้แผนกลยุทธ์ในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดของชุมชนประสบความสำเร็จและสามารถพึ่งศักยภาพของชุมชนต่อไปได้อย่างยั่งยืน

แผนภาพที่ 5-1

ความเชื่อมโยงการปฏิบัติงานขององค์กรภาครัฐและองค์กรภาคประชาชน ในการใช้รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน

สุดท้าย ผู้เขียนหวังว่า คู่มือรูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด ในชุมชนเล่มนี้ คงจะทำประโยชน์ในการนำทางการดำเนินงานช่วยเหลือผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด ให้สามารถกลับตนเป็นคนดี ประพฤติปฏิบัติตนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศไทย สืบต่อไป

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบฟอร์มที่ใช้ในการปฏิบัติงาน
ของศูนย์คุ้มครองสวัสดิภาพชุมชนเขต

แบบการศึกษาชุมชน

ชื่อชุมชน .....เขต.....จัดตั้งเมื่อ โดยกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ.....
 ที่ตั้ง เลขที่.....ซอย.....ถนน.....แขวง.....
 เขต.....กทม.....โทรศัพท์.....โทรสาร.....
 ประธานชุมชน ชื่อ.....โทรศัพท์ / โทรสาร .....มือถือ.....
 ผู้ที่สามารถติดต่อได้ (ระบุ) ชื่อ.....ตำแหน่ง.....
 โทรศัพท์ / โทรสาร .....มือถือ.....

ประวัติชุมชน (โดยสรุป ตำนานการก่อตั้งชุมชน อายุ สภาพสังคม วัฒนธรรม และ สภาพปัญหาทั่วไป)
 .....
 .....
 .....

ประเภทชุมชน ชุมชนแออัด ชุมชนชานเมือง ชุมชนเมือง
 เคหะชุมชน ชุมชนหมู่บ้านจัดสรร

จำนวนครอบครัว.....หลังคาเรือน
 จำนวนประชากร ทั้งหมด.....คน ชาย.....คน หญิง.....คน
 เด็ก 0-14 ปี .....คน
 เยาวชน (15-25 ปี).....คน
 คนวัยทำงานคน(25 -60 ปี).....คน
 ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป).....คน
 คนพิการ .....คน
 ผู้ด้อยโอกาส .....คน

สภาพสังคม

- การรวมตัวเป็นกลุ่ม / องค์กรประชาชน ได้แก่ .....
- ผู้นำ "บวร" "บรม" (ผู้นำแบบทางการหรือธรรมชาติ ที่ชาวชุมชน เชื้อถือ/ เคารพ / นับถือ / ศรัทธา)
- ผู้นำ / แกนนำชุมชน (บ) ชื่อ.....ตำแหน่ง.....
- ผู้นำทางการศึกษา (ร) ชื่อ .....ตำแหน่ง.....
- ผู้นำวัด / มัสยิด (ว / ม) ชื่อ.....ตำแหน่ง.....
- วัฒนธรรม.....
- เชื้อชาติ..... ศาสนา ..... พุทธ..... มัสยิด..... คริสต์.....
- ความสัมพันธ์ของชาวชุมชน สามัคคีกัน มีความขัดแย้งกัน.....
- ทูตทางสังคมในชุมชน
- องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวน.....องค์กร (ระบุ).....
- องค์กรภาครัฐจำนวน.....องค์กร(ระบุ).....
- องค์กรประชาชนจำนวน .....องค์กร ได้แก่
- องค์กรสวัสดิการชุมชน (ระบุชื่อ).....
- กองทุนต่างๆ เช่น
  - กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนแม่ของแผ่นดิน
  - กองทุนฌาปนกิจ สหกรณ์ออมทรัพย์
  - กองทุนสัจจะออมทรัพย์
  - อื่นๆ (ระบุ).....

สภาพการเมืองการปกครอง

ความคิด ความเชื่อทางการเมือง

.....
.....

อิทธิพลของนักการเมืองท้องถิ่น/ ชาติ

.....

กฎระเบียบข้อบังคับของชุมชน

ด้านยาเสพติด ไม่มี

มี(ระบุ).....

สภาพเศรษฐกิจ

อาชีพ.....

รายได้เฉลี่ย .....

รายจ่าย .....

ภาวะหนี้สิน.....

ทักษะการประกอบอาชีพ .....

กลุ่มอาชีพ .....

รางวัลผลิตภัณฑ์ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ .....

สภาพสิ่งแวดล้อม

สภาพสาธารณูปโภค ถนน ทางเดิน ไฟฟ้า ประปา

สภาพนิเวศน์ของชุมชน การเกษตร อุตสาหกรรม แหล่งบันเทิง

สิทธิการถือครองที่ดิน

เป็นเจ้าของที่ดิน ที่ดินเช่า นุกรุกที่ดิน อื่นๆ (ระบุ).....

สภาพวัฒนธรรม

การนับถือศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณี

สภาพเทคโนโลยี

การติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ / ฟ้าบ้าน มีคอมพิวเตอร์ ทีวี วิทยุ มือถือ

การใช้เครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เครื่องซักผ้า อื่นๆ.....

สถานการณ์ยาเสพติดในชุมชน

.....
.....

จำนวนผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติดในชุมชน .....คน

ทางการแพทย์.....คน

ทางกฎหมาย (พันธโทษจำคุก).....คน

หักดิบ.....คน

แบบประวัติผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

ชื่อ นามสกุล.....อายุ.....ปี
 เกิดวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....เลขบัตรประจำตัวประชาชน.....
 อยู่บ้านเลขที่.....ซอย.....ถนน.....แขวง.....
 เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....โทรศัพท์/มือถือ.....
 บิดาชื่อ.....อายุ.....ปี อาชีพ.....รายได้ต่อเดือน.....บาท
 มารดาชื่อ.....อายุ.....ปี อาชีพ.....รายได้ต่อเดือน.....บาท
 ปัจจุบันอาศัยอยู่กับ บิดา มารดา บิดา มารดา ญาติ (ระบุความสัมพันธ์เป็น).....
 เพื่อน เข้าบ้านอยู่ เดือนละ.....บาท อื่นๆ .....

จบการศึกษาสูงสุดชั้น

- ระดับประถมศึกษา ป. 4 ป. 6
 ระดับมัธยมศึกษา ม.3 ม.6 ปวช. ปวส.
 ระดับอุดมศึกษา ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
 อื่นๆ (ระบุ)

การประกอบอาชีพปัจจุบัน

- รับจ้าง สถานที่.....รายได้ต่อวัน / เดือน..... บาท
 ค้าขาย สถานที่.....รายได้ต่อวัน / เดือน..... บาท
 ประกอบอาชีพอิสระ สถานที่.....รายได้ต่อวัน / เดือน..... บาท
 อื่นๆ (ระบุ).....

ประวัติการติดยาเสพติด

- ยาบ้า เฮโรอีน อื่นๆ (ระบุ)..... ติดยาเสพติด เป็นเวลา.....เดือน/ ปี
 สาเหตุการติดยาเสพติด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 กลุ่มใจ มีปัญหาครอบครัว (ระบุ).....
 อยากลอง อยากรู้ เพื่อนชวน ถูกบังคับ ถูกหลอก

ประวัติการบำบัดรักษา

- บำบัดที่โรงพยาบาล...../ การแพทย์แผนไทยที่ .....
- หักดิบ พันโทษจำคุก คดี.....

ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม.....

- ต้องการคำแนะนำปรึกษา ต้องการมีเพื่อน
 ฝึกอาชีพ มีงานทำ อื่นๆ (ระบุ).....

การเข้าร่วมกิจกรรมและการประเมินผล

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	การเข้าร่วมกิจกรรม	สภาพผู้ผ่านการบำบัด (ก่อนเข้าโครงการ)		สภาพผู้ผ่านการบำบัด (หลังเข้าโครงการ)
			ร่างกาย	จิตใจ	
1			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		
2			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		
3			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		
4			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		
5			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		

ครั้งที่	วัน/เดือน/ปี	การเข้าร่วมกิจกรรม	สภาพผู้ผ่านการบำบัด (ก่อนเข้าโครงการ)		สภาพผู้ผ่านการบำบัด (หลังเข้าโครงการ)
			ร่างกาย		
6			ร่างกาย		
			จิตใจ		
			สังคม		

หมายเหตุ เกณฑ์การประเมินสภาพของผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

1. ด้านร่างกาย ได้แก่ การประเมินความแข็งแรง / อ่อนแอ อาการเจ็บป่วย หรือทรมาน ผลการตรวจหาสารเสพติด
2. ด้านจิตใจ ได้แก่ การประเมินด้านอารมณ์ เช่น ร่าเริง แจ่มใส ซึมเศร้า แยกตัว ก้าวร้าว การควบคุมอารมณ์
3. ด้านสังคม ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อการกระทำและงานที่ได้รับมอบหมาย การมีส่วนร่วม และการได้รับการยอมรับจาก ครอบครัวและชุมชน

(ที่มา: ดัดแปลงจากเกณฑ์ผู้ผ่านการบำบัด ฟันฟู และพัฒนา, ของ กระทรวงสาธารณสุข ในคู่มือ การดำเนินการบำบัดฟันฟูและติดตามดูแลหลังรักษา สำหรับผู้เสพ/ ผู้ติดยาเสพติด, ฉบับพกพา, 2546.)

แบบใบสมัครของผู้เข้าร่วมโครงการ

ชื่อโครงการ.....
จัดโดย ชุมชน /องค์กรประชาชน ชื่อ.....เขต.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....ถึง วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
สถานที่จัด.....

ชื่อ .....นามสกุล.....อายุ.....ปี เลขประจำตัวประชาชน.....
อยู่บ้านเลขที่.....หมู่.....ซอย.....ถนน.....แขวง.....
เขต.....กทม.....โทรศัพท์.....มือถือ.....
จบการศึกษาสูงสุดชั้น.....สถาบันการศึกษา.....เมื่อปี พ.ศ.....
ชื่อบิดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....รายได้ต่อเดือน.....บาท
ชื่อมารดา.....อายุ.....ปี อาชีพ.....รายได้ต่อเดือน.....บาท
อาศัยอยู่กับ บิดามารดา ญาติ เพื่อน เข้าบ้านอยู่ อื่นๆ (ระบุ).....
ประกอบอาชีพ.....ชื่อที่ทำงาน.....รายได้ต่อเดือน.....บาท
โรคประจำตัว ไม่มี มี (ระบุ.....)
เคยเสพยาเสพติดหรือไม่ ไม่เคย เคย ประมาณ.....ปีที่ผ่านมา
เคยผ่านการบำบัดยาเสพติดที่ รักษาพยาบาลที่..... หักดิบด้วยตนเอง
 เคยถูกจับและพ้นโทษแล้ว มาเป็นเวลา.....ปี.....เดือน
ท่านต้องการความช่วยเหลือเรื่องใดบ้าง
(ระบุ).....
.....
.....

แบบใบลงทะเบียนรายชื่อผู้เข้าร่วมโครงการ

ชื่อโครงการ.....
 ชื่อชุมชน.....
 วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....
 สถานที่.....

เลขที่	ชื่อ นามสกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์ / มือถือ

แบบประเมินผลผู้เข้าร่วมโครงการ

ที่	ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
		เห็นด้วยมากที่สุด	เห็นด้วยมาก	เห็นด้วยปานกลาง	เห็นด้วยน้อย	เห็นด้วยน้อยที่สุด
1	ท่านได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่จากการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ					
2	วิทยากรสามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เป็นที่เข้าใจดี					
3	กิจกรรมที่จัดขึ้นตรงกับความต้องการ					
4	สถานที่จัดโครงการมีความเหมาะสม					
5	ระยะเวลาเหมาะสม					
6	อาหารและเครื่องดื่มเหมาะสม					
7	มีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมาะสม					
8	.....					
9	.....					
10	.....					

ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

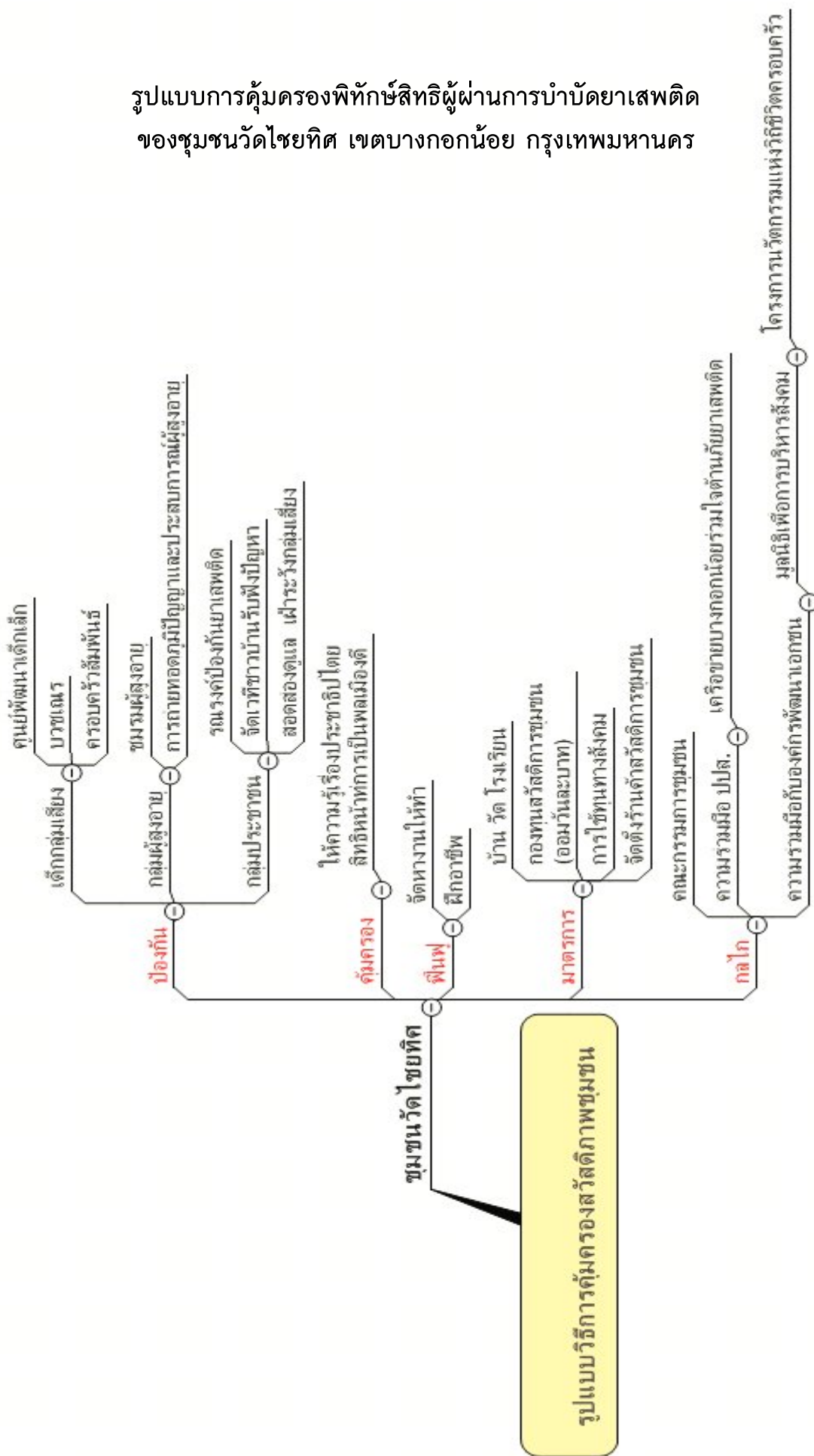
ภาคผนวก ข

กรณีตัวอย่างรูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ ผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

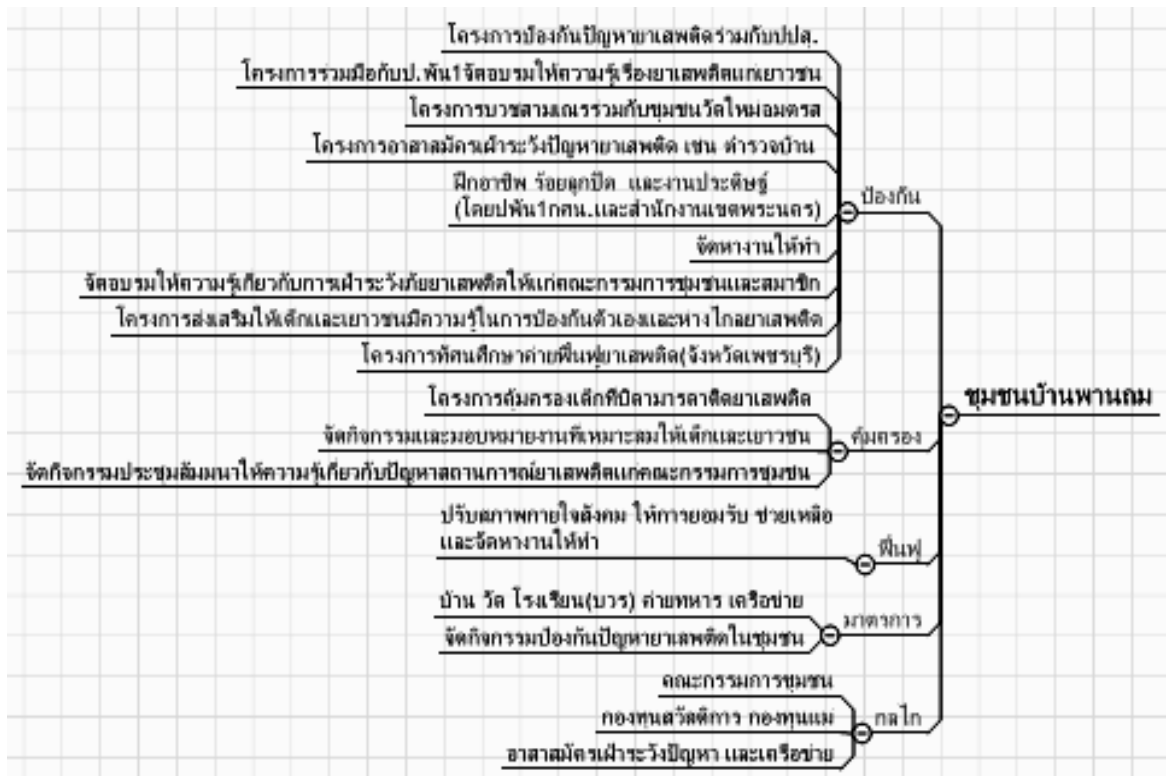

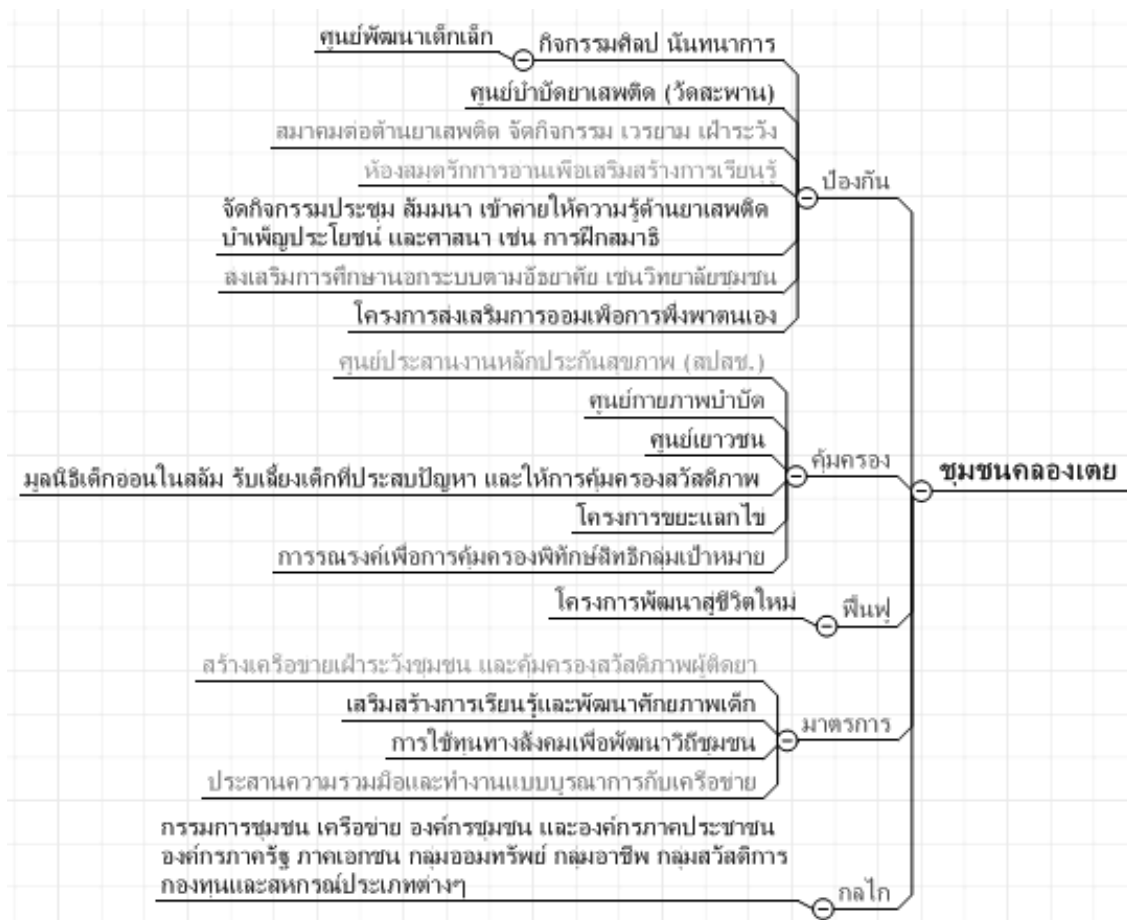
รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
 ของชุมชนวัดไชยทิศ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
ชุมชนตรอกบ้านพานถม กรุงเทพมหานคร

รูปแบบการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
ชุมชนหมู่บ้านพัฒนา 70 ไร่ เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร

รูปแบบ การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด
ชุมชนกองขยะหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

